

**НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ ІНСТИТУТ
МІНІСТЕРСТВА ЕКОНОМІКИ ТА З ПИТАНЬ
ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ**

КОРЮГІН АНДРІЙ ВАЛЕРІЙОВИЧ

УДК 338.43:332.12

**НАУКОВО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ
АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ РЕГІОНУ**

Спеціальність 08.10.01 – розміщення продуктивних сил
і регіональна економіка

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Київ – 2005

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Хмельницькому університеті управління та права
Міністерства освіти і науки України

Науковий керівник – доктор економічних наук, професор

Пила Василь Іванович,

Науково-дослідний економічний інститут (НДЕІ)

Міністерства економіки та з питань

європейської інтеграції України (м. Київ)

завідуючий відділом проблем регіональної економіки

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор,
академік Академії аграрних наук

Панасюк Броніслав Якович,

Київський національний економічний університет

(м. Київ), професор кафедри макроекономіки

та державного управління

кандидат економічних наук,

старший науковий співробітник

Алексійчук Володимир Миколайович,

Національний науковий центр

“Інститут аграрної економіки” (м. Київ),

заступник завідуючого відділом фінансово-кредитної

і податкової політики

Провідна установа – **Інститут регіональних досліджень НАН України,**
(м. Львів), відділ регіональної соціально-економічної
політики та територіального управління

Захист відбудеться “16” червня 2005 р. о 14 годині на засіданні
Спеціалізованої вченої ради Д.26.801.01 по захисту дисертацій на здобуття
наукового ступеня доктора економічних наук НДЕІ Міністерства економіки та
з питань європейської інтеграції України за адресою: 01103, м. Київ, бульвар
Дружби народів, 28, 5-й поверх, зал засідань.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці НДЕІ Міністерства
економіки та з питань європейської інтеграції України за адресою: 01103, м.
Київ, бульвар Дружби народів, 28, перший поверх.

Автореферат розісланий “14” травня 2005 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої
ради, д. е. н.

О.Ю. Рудченко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Агропромисловий комплекс (АПК) як один з пріоритетних міжгалузевих комплексів національної економіки в умовах ринкових відносин набуває дедалі більшого значення. Його розвиток безпосередньо впливає на продовольчу безпеку і є одним з найбільш перспективних напрямів структурної перебудови національної економіки. У сучасних умовах науковий інтерес до проблем ефективного ведення агропромислового виробництва та розвитку інтеграції галузей комплексу посилюється, що зумовлюється утвердженням нових суспільних відносин та формуванням відповідних механізмів ведення господарювання.

Проте питанням комплексних досліджень розвитку агропромислового виробництва регіону в умовах ринкової економіки, інтеграції галузей АПК на нових ринкових засадах і посилення його конкурентоспроможності приділено ще недостатньо уваги. Потребують опрацювання питання регіональної структури та системи управління, механізмів стимулювання розвитку АПК регіону. Актуальність, теоретична і практична значимість вказаних проблем, а також необхідність пошуку шляхів їх вирішення визначили вибір теми дисертаційного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження пов'язане з планами наукових досліджень Хмельницького університету управління та права, зокрема темою “Проблеми трансформації регіональної економіки та механізми стимулювання сталого соціально-економічного розвитку” (№ державної реєстрації 0104U010899, 2004 р.), де автором розроблено методику оцінки перспектив розвитку АПК регіону. Обраний напрям досліджень також тісно пов'язаний з тематикою науково-дослідних робіт Ради по вивченню продуктивних сил України НАН України, зокрема темою фундаментальних досліджень “Соціально-економічні проблеми розвитку регіонів: методологія і практика” (№ державної реєстрації 0101U007880, 2004 р.), де автором здійснено обґрунтування регіональної структури та системи управління, а також формування механізмів регулювання розвитку АПК регіону.

Мета і задачі дослідження. Метою дисертаційної роботи є розробка теоретичних, методичних питань і практичних рекомендацій регулювання розвитку АПК регіону.

Для досягнення поставленої мети автором були вирішені такі завдання:

- розкрити в теоретичному аспекті зміст понять “агропромисловий комплекс”, “реформування регіонального агропромислового виробництва”, концептуально визначити роль АПК в становленні ринкової економіки України;

- визначити можливості використання в Україні світового досвіду функціонування ринкових форм агропромислового виробництва;

- обґрунтувати методологічні засади і об'єктивні передумови регулювання розвитку агропромислового виробництва;

- розробити методичні положення та провести діагностику регіональної структури АПК;

- опрацювати методичні положення щодо оцінки перспектив розвитку АПК регіону;

- обґрунтувати напрями вдосконалення регулювання розвитку АПК та його інтенсифікації.

Об'єктом дослідження є агропромислове виробництво Хмельницької області, а його *предметом* – теоретичні, методичні та практичні питання регулювання розвитку агропромислового комплексу регіону.

Методи дослідження. При вирішенні поставлених завдань використовувались різні методи дослідження, зокрема: системно-структурний (при аналізі і оцінці трансформаційних процесів в регіональному АПК); структурно-логічного узагальнення (при вдосконаленні понятійного апарату процесів реформування та стимулювання розвитку АПК); індексного і порівняльного аналізу (при визначенні стану і ефективності функціонування АПК); статистичного аналізу (при прогнозуванні перспектив розвитку галузей АПК).

Наукова новизна одержаних результатів. Наукова новизна дослідження полягає у наступному:

вперше одержано:

- розроблено методичні положення щодо прогнозування перспектив розвитку агропромислового комплексу регіону на основі визначення загальної стратегії розвитку регіону та місця АПК в ній, діагностики структури регіонального АПК та визначення внутрішньорегіональної спеціалізації. Це дозволяє обґрунтувати перспективні напрями розвитку АПК регіону та його місце в загальній стратегії розвитку регіону;

- обґрунтована доцільність визначення п'ятисферної функціональної структури АПК регіону (забезпечення засобами виробництва сфер АПК; сільське господарство; переробка сільськогосподарської сировини; виробниче обслуговування; наукове та соціальне обслуговування), що дозволяє здійснити збалансовану діяльність усіх ланок галузевого і територіального характеру;

удосконалено:

- поняття “АПК регіону”, яке пропонується визначати як сукупність видів економічної діяльності, які безпосередньо технологічно пов'язані між собою і повинні забезпечувати виробництво, переробку, зберігання та реалізацію сільськогосподарської продукції, необхідної для задоволення потреб населення в продуктах та предметах споживання;

- систему важелів регулювання розвитку АПК регіону, де основний пріоритет надано економічним методам впливу та доцільності поширення інтеграційних процесів між сферами АПК. Це дозволить сприяти оптимальному розвитку комплексу та активізувати виробничо-господарську діяльність;

дістали подальший розвиток:

– визначення поняття “реформування регіонального агропромислового виробництва” як комплекс заходів щодо ієрархічної сукупності його підсистем і структурних одиниць, що забезпечують ефективне використання досягнень науково-технічного прогресу, наявного ресурсного потенціалу з метою задоволення потреб суспільства в продовольстві, сільськогосподарській сировині та інших видах продукції АПК;

– систематизація передумов та чинників функціонування АПК (природно-кліматичні та соціально-економічні, зокрема клімат, земельні та трудові ресурси, транспортне забезпечення), а також система принципів, що дозволяє забезпечити комплексний розвиток АПК регіону;

– розроблено комплекс заходів щодо підвищення ролі місцевих органів управління у розвитку АПК регіону, зміст яких полягає у створенні сприятливого економічного середовища шляхом впровадження фінансових механізмів та інформаційного забезпечення агропромислових підприємств.

Практичне значення одержаних результатів. Отримані результати дослідження використані при розробці обласної програми соціально-економічного розвитку (довідка Головного управління економіки Хмельницької обласної державної адміністрації № 01-03/1342 від 15.12.2004). Практична реалізація пропозицій дисертаційного дослідження дозволить підвищити економічну доцільність і обумовленість рішень, пов’язаних з реалізацією пріоритетних напрямів розвитку АПК регіону. Крім того, результати дисертаційної роботи використовуються у навчальному процесі при вкладенні курсів “Розміщення продуктивних сил і регіоналістика”, “Економіка галузі та міжгалузевого комплексу” (довідка Хмельницького університету управління та права № 537 від 29.03.2005).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійно виконаною роботою; викладені в ній ідеї, теоретико-методологічні напрацювання та практичні розробки належать особисто автору.

Апробація результатів дисертаційного дослідження. Основні результати дисертаційного дослідження були оприлюднені на міжнародних науково-практичних конференціях “Державна регіональна політика України в умовах проведення адміністративної реформи” (м. Хмельницький, 2000 р.), “Молодь в умовах нової соціальної перспективи”(м. Житомир, 2001 р.), “Соціально-гуманітарні науки на початку III тисячоліття: досягнення, проблеми, перспективи” (м. Хмельницький, 2002 р.), Всеукраїнській науково-практичній конференції “Актуальні проблеми державної регіональної політики в умовах проведення адміністративної реформи в Україні” (м. Хмельницький, 2003 р.), щорічних науково-практичних конференціях професорсько-викладацького складу та аспірантів Хмельницького університету управління та права.

Публікації. Основні положення дисертації опубліковані в 9 наукових статтях (з них 7 одноособові), в тому числі 5 - у наукових фахових виданнях. Загальний обсяг авторського матеріалу становить 2,6 друкованих аркуша.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, списку із 181 використаного літературного джерела та 2 додатків. Робота викладена на 158 сторінках комп'ютерного тексту, з них 141 сторінка основного тексту, 6 рисунків, 20 таблиць.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Перший розділ **“Теоретико-методологічні засади регулювання розвитку агропромислового виробництва”** присвячений вивченню сутності АПК, особливостям регулювання, закономірностям, принципам та передумовам його регіонального розвитку тощо.

Серед різноманітності термінів, які представлені в науковій літературі для характеристики сфери агропромислового виробництва, поняття **“агропромисловий комплекс”** (АПК) є найбільш точним та узагальнюючим. Воно охоплює основні складові елементи, притаманні будь-якому комплексу економіки. В роботі розглядається АПК регіону, під яким розуміється сукупність галузей економіки, що безпосередньо пов'язані технологічно і повинні забезпечувати виробництво, зберігання, переробку та реалізацію сільськогосподарської продукції, необхідної для задоволення населення в продуктах та предметах споживання.

АПК відіграє провідну роль у соціально-економічній політиці України. Основою агропромислового виробництва повинно стати різноманіття організаційно-правових форм господарювання. Важливим завданням формування та функціонування АПК є визначення особливостей регулювання та специфіки управління в умовах ринкового середовища.

В існуючій системі управління ще зберігаються елементи методів управління, які не є прийнятними для забезпечення конкурентоспроможності в умовах зміни зовнішнього середовища. Це стало причиною падіння обсягів виробництва у сільськогосподарських підприємствах області впродовж останніх років ХХ сторіччя (табл. 1). Натомість в особистих селянських господарствах відбувалось нарощування обсягів виробництва. Актуальним сьогодні є удосконалення методів та підходів до управління, якими виступають стратегічне планування, системний та ситуаційний підходи, що передбачають аналіз зовнішнього середовища і вироблення відповідних рекомендацій.

Аналіз світового досвіду дозволив виявити, що державна регіональна політика більшості країн направлена на створення сприятливих умов для розвитку агропромислового виробництва. Зокрема, у країнах з перехідною економікою державна політика спрямована на становлення формувань ринкового типу шляхом надання фінансової допомоги та створення спеціальних структур щодо інформаційно-консультаційного забезпечення господарств. В розвинутих країнах світу сформована комплексна система підтримки АПК, в якій домінують економічні методи регулювання. Серед цих методів виділяють пільгове оподаткування, фінансово-бюджетну та зовнішньоекономічну підтримку.

Важливого значення набуває діагностика функціонування агропромислового виробництва регіону, яка повинна включати: закономірності його розвитку, факторно-ресурсну оцінку умов функціонування АПК, визначення тенденцій розвитку агропромислового виробництва регіону; аналіз існуючої системи підтримки регіонального АПК.

Таблиця 1

Індекси продукції сільського господарства за категоріями господарств у Хмельницькій області

(1990=100%)

Роки	Валова продукція сільського господарства		
	в господарствах усіх категорій	в сільськогосподарських підприємствах	в господарствах населення
1991	82,4	79,5	89,0
1995	70,0	59,4	94,2
2000	57,4	33,3	112,4
2001	58,7	31,1	121,8
2002	58,8	28,8	127,1
2003	51,5	21,0	121,2

Джерело: Складено автором на основі Статистичного щорічника по Хмельницькій області за 2003 рік // За ред. В.В. Скальського; Хмельницьке обласне управління статистики. - Хмельницький, 2004. - С. 92

Аналіз комплексного територіального розвитку АПК має враховувати систему принципів, запропонованих у дисертаційній роботі: принцип партнерства та тісної взаємодії центральних, регіональних, місцевих органів державної влади і самоврядування у вирішенні завдань життєзабезпечення і комплексного розвитку регіону (території); принцип планових засад; принцип органічного поєднання планових і ринкових методів регулювання господарської діяльності; принцип комплексності; програмно-цільовий принцип; принцип оптимальності; принцип соціальної спрямованості регіонального розвитку; принцип взаємної вигоди в процесі розвитку АПК та агропромислової інтеграції. При розробці системи заходів з управління розвитком агропромислового виробництва в цілому необхідний синтетичний (інтеграційний) методологічний підхід, який увібрав би в себе запропоновані принципи.

У другому розділі “Сучасний стан та особливості регулювання розвитку АПК Хмельницької області” розглядаються особливості державної політики щодо регулювання агропромислового виробництва, соціально-економічний стан розвитку АПК регіону. Держава на сучасному

етапі розвитку національної економіки повинна створити сприятливі умови як для суб'єктів підприємництва, так і для розвитку АПК в цілому. Це стосується відповідного нормативно-правового забезпечення, фінансово-кредитної політики, встановлення паритету цін, податкової системи, стимулювання матеріально-технічного забезпечення. Дисертантом запропоновано критерії узгодженості політики держави з інтересами товаровиробників в АПК (рис. 1).

Рис. 1 Схема взаємоузгодження інтересів держави і підприємництва

Оцінюючи динаміку процесу інвестування АПК Хмельницької області протягом 2001-2003 років слід відзначити низку позитивних зрушень. Визначено, що перед агровиробниками гостро стоїть проблема пошуку інвестиційних ресурсів. Це пов'язано із значними скороченнями інвестицій в основний капітал, особливо в сільському господарстві, де протягом 1990-2002 років обсяги надходжень інвестицій зменшилися більше ніж у 10 разів. В останні роки динаміка іноземного інвестування характеризується позитивною тенденцією до збільшення обсягів у сільське господарство та харчову і переробну промисловості області, проте їх частка у загальному обсязі прямих іноземних інвестицій залишається незначною. (табл. 2).

Серед внутрішніх джерел інвестування та кредитування сільського господарства особливе місце займають банківські кредити. В цілому протягом останніх років спостерігаються коливання у обсягах кредитування. Так, за 1999-2002 рр. обсяги кредитування сільського господарства зросли з 2,2 до 53 млн. грн., (тобто у 24 рази), а вже у 2003 р. відбулося скорочення

Таблиця 2

Прямі іноземні інвестиції в Хмельницьку область за видами економічної діяльності

(тис. дол. США)

Вид економічної діяльності	2001		2002		2003	
	Обсяг інвестицій	Частка у загальному обсязі, відсотків	Обсяг інвестицій	Частка у загальному обсязі, відсотків	Обсяг інвестицій	Частка у загальному обсязі, відсотків
Всього	21453,2	100	28533,3	100	46496,2	100
Сільське господарство, мисливство та пов'язані з ними послуги	2017,7	9,4	2063,1	7,2	2144,2	4,6
Обробна промисловість	12082,3	56,3	15117,6	53	24491,0	52,7
У тому числі:						
Харчова промисловість та перероблення сільськогосподарських продуктів	756,6	3,5	2611,4	9,2	2895,1	6,2
Оптова та роздрібна торгівля	3743,7	17,5	4947,3	17,3	5987,5	12,9
Транспорт	163,5	0,7	247,9	0,9	483,7	1
Операції з нерухо-містю, здаванням під найм та послуги користувачам	1,1	0,01	384,9	1,3	12932,7	27,8
Інші види діяльності	3444,9	16,1	5772,5	20,3	457,1	1

Джерело: Розраховано автором за на основі Статистичного щорічника по Хмельницькій області за 2003 рік // За ред. В.В. Скальського; Хмельницьке обласне управління статистики. - Хмельницький, 2004. – С. 181

кредитування сільського господарства і обсяги становили 44,6 млн. грн. Проте банки надають кредити в основному на короткостроковій основі. Лише у 2003 р. відбулось суттєве зростання частки довгострокового кредитування.

У кредитній інфраструктурі основними формами повинні стати спеціалізовані кредитні підприємства по обслуговуванню товаровиробників

АПК. Напрямами їхньої діяльності будуть залучення тимчасово вільних коштів підприємств АПК та населення, видача кредитів, у тому числі пільгових, заставні операції та довгострокова оренда з викупом технічних засобів. Такими спеціалізованими кредитними закладами можуть бути кредитні спілки та їх територіальні об'єднання у вигляді кооперативних банків, лізингові компанії та фінансово-агропромислові групи різного призначення з відповідною структурою фінансово-розрахункових центрів. Інший напрям – формування фінансово-агропромислових груп з банками та фінансово-розрахунковими центрами. Запровадження таких форм — це шлях до створення локальних кредитних систем з пільговими умовами надання кредитів їх учасникам.

Актуальною у цьому зв'язку залишається проблема матеріально-технічного забезпечення АПК регіону. За період 1990-2003 рр. парк тракторів скоротився на 36%, а зернозбиральних комбайнів - на 42,4%. Це призвело до збільшення навантаження на існуючий парк, а в кінцевому підсумку - до зменшення обсягів виробництва продукції та зниження ефективності роботи сільськогосподарської техніки.

Проведено аналіз і визначено оцінку природних та соціально-економічних умов функціонування АПК ресурсів регіону. Визначено, що АПК Хмельницької області представлений сільським господарством та переробною сферою. Виявлено тісний взаємозв'язок між результатами роботи сільськогосподарських підприємств та підприємствами харчової та переробної промисловості. У цьому зв'язку обґрунтовується необхідність посилення агропромислової інтеграції для забезпечення більш ефективного відтворювального процесу в сільському господарстві.

У третьому розділі **“Формування регіональної структури АПК Хмельницької області”** запропоновано методичні положення щодо прогнозу перспектив функціонування АПК регіону.

Враховуючи специфіку діяльності АПК, обов'язковими для вирішення є питання щодо його функціонально-галузевої структури АПК (рис. 2).

У роботі обґрунтовано доцільність визначення п'ятисферної функціональної структури АПК, яка включає:

1. Виробництво засобів виробництва для сфер АПК.
2. Сільське господарство.
3. Переробку сільськогосподарської сировини, її зберігання та реалізацію.
4. Виробничу інфраструктуру, до якої входять заготівля, зберігання продукції, транспортування, матеріально-технічне забезпечення.
5. Невиробничу сферу з системою освіти і підготовки кадрів, охороною здоров'я, культурою, житлово-комунальним господарством, галузевою наукою та системою управління.

На основі визначення спеціалізації сільськогосподарської продукції, переробної та харчової промисловості був встановлений узагальнений напрям

розвитку АПК Хмельницької області як м'ясопромислової із розвинутою молочною та цукровою промисловістю.

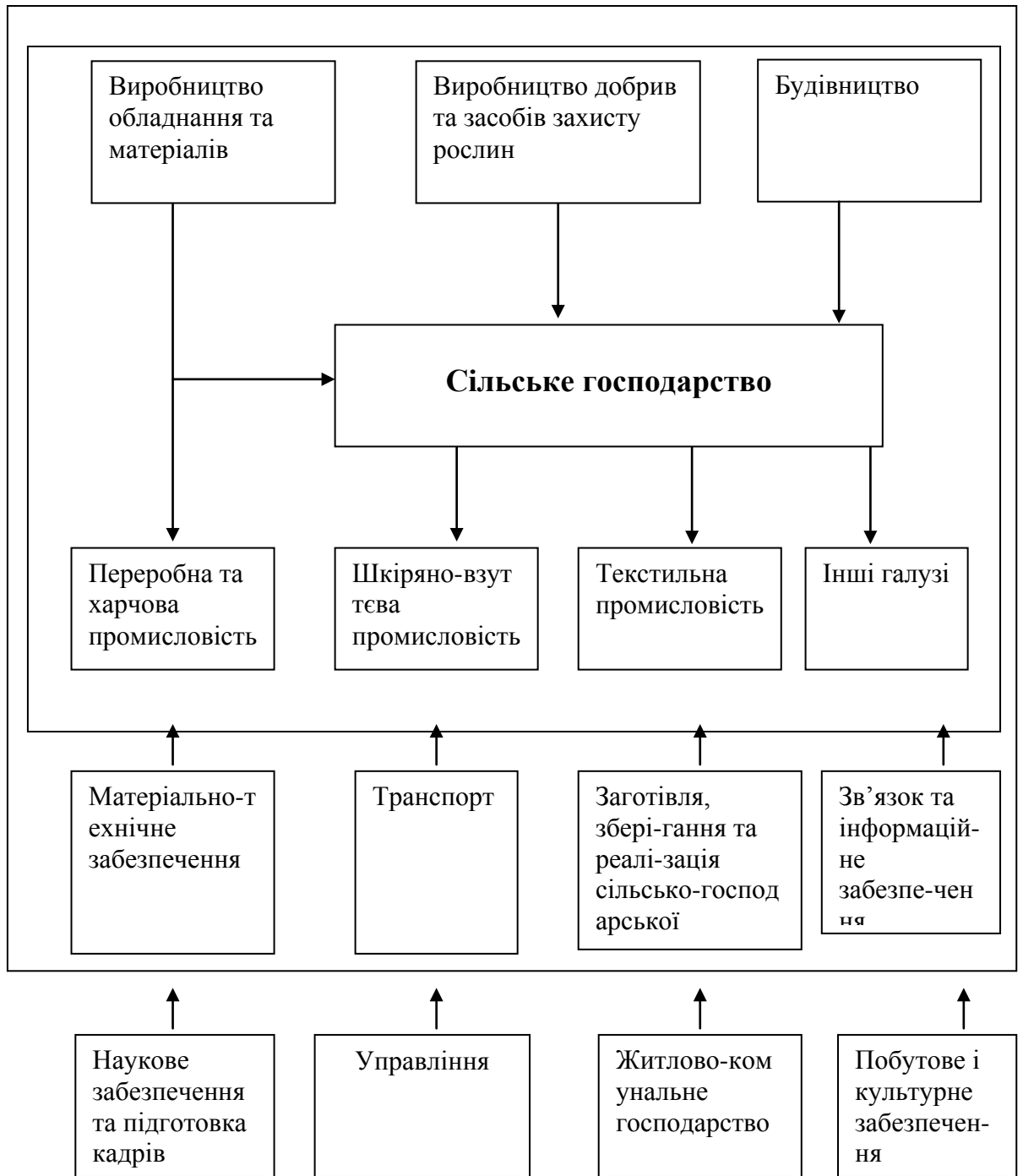

Рис. 2 Функціональна структура АПК

Запропоновано вдосконалену систему управління та координації діяльності підприємств АПК, в якому пріоритетними напрямками повинні стати наукове та інформаційне забезпечення.

Розроблено систему важелів державного регулювання на розвиток АПК регіону, яка включає нормативно-правове забезпечення, цінову,

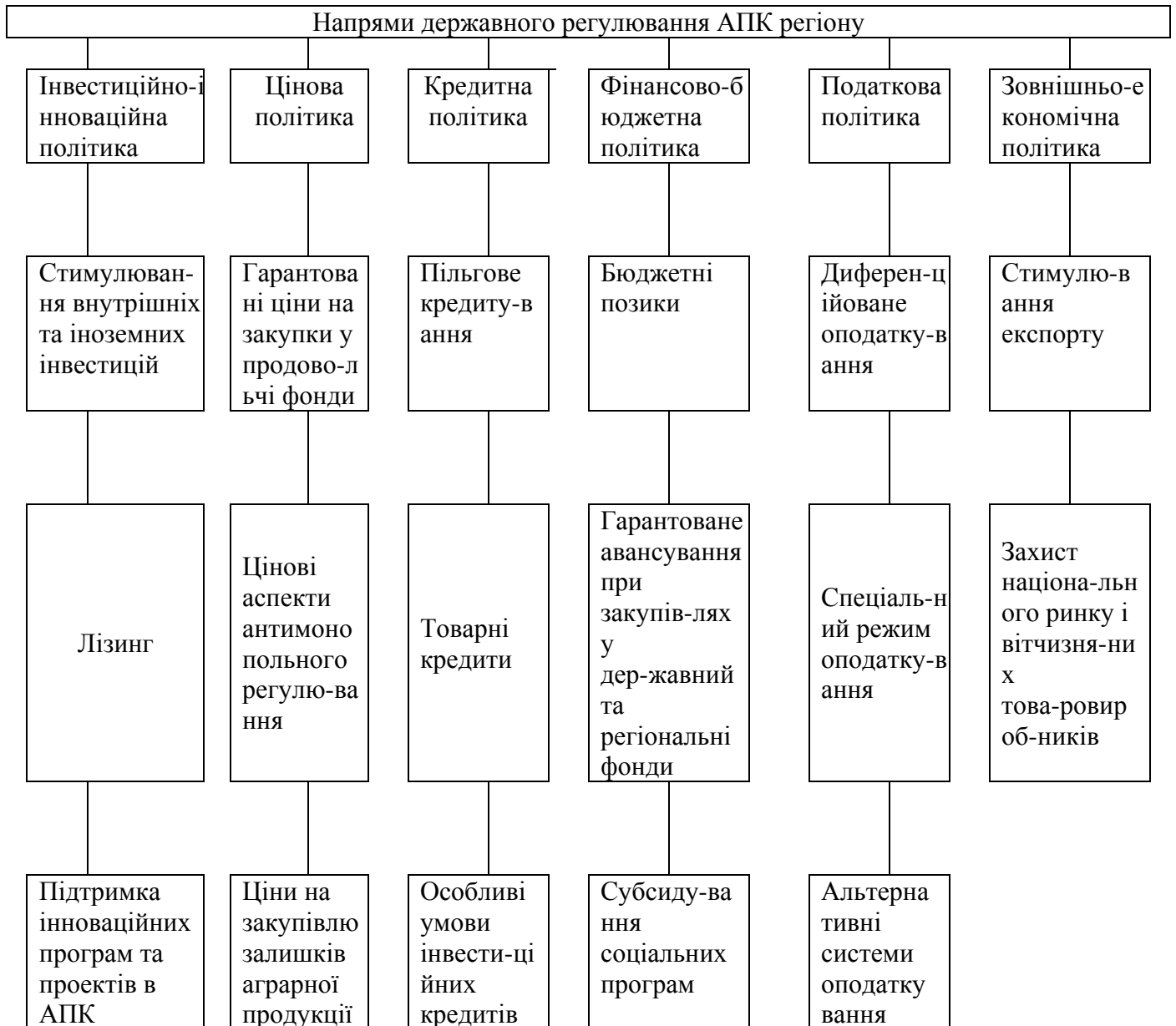

Рис. 3 Важелі державного регулювання розвитку АПК регіону

кредитну, фінансово-бюджетну, податкову політику та зовнішньоекономічну діяльність (рис. 3). При цьому акцент робиться на застосуванні економічних методів та стимулів. На регіональному рівні система розвитку АПК повинна сприяти інтеграції зусиль сільськогосподарських товаровиробників з промисловцями, які спеціалізуються на переробці сільськогосподарської сировини в кінцеву продукцію споживання.

Для з'ясування перспектив розвитку АПК за допомогою методу статистичних рівнянь залежностей було зроблено прогнози обсягів виробництва пріоритетних напрямів агропромислового виробництва на 2005-2007 роки. (табл. 3)

Прогнозний аналіз на перспективу обсягів виробництва цукрових буряків, молока та м'яса здійснено відповідно за формулами (1,2,3):

Таблиця 3

Прогнозні показники виробництва основних видів продукції сільського господарства Хмельницької області на 2005-2007 роки

Види продукції	Одиниця виміру	Очікувані обсяги	Прогнозні обсяги			Обсяг 2007 до 2004 у відсотках
		2004	2005	2006	2007	
Цукрові буряки	тис. тонн	979,3	933,5	920,5	909,6	93
Молоко	тис. тонн	759,5	838,4	874,7	911	120
М'ясо (у забійній вазі)	тис. тонн	80	78,7	78,4	78,1	97

Джерело: розраховано автором

$$Y_t^1 = 2223(1 - 0,644516d_{\frac{1}{t_{\min}} \frac{1}{t_i}}) \quad (1)$$

$$Y_t^2 = 729(1 + 0,276104d_{1 - \frac{t_i \leq t_0; t_i > t_0}{t_0} \frac{1}{t_0}}) \quad (2)$$

$$Y_t^3 = 108(1 - 0,301588d_{\frac{1}{t_{\min}} \frac{1}{t_i}}) \quad (3)$$

В процесі проведеного аналізу визначено, що актуальною буде залишатися проблема матеріально-технічного забезпечення аграрних підприємств. За нашими розрахунками, очікується скорочення парку тракторів з 12800 одиниць до 11800, а парку комбайнів - з 3250 до 3070 штук. Також, враховуючи значний знос парку тракторів та комбайнів, у роботі дані пропозиції щодо координації зусиль по вдосконаленню матеріально-технічного забезпечення. Тому для вирішення цієї проблеми та підвищення показників виробничої діяльності слід активізувати роботу зі створення умов для розвитку кредитування підприємств агропромислового комплексу приватними фінансово-кредитними установами, в першу чергу за рахунок привабливості сільськогосподарських підприємств як клієнтів, що мають реальний предмет застави, ведуть прибуткову діяльність та здатні забезпечити повернення кредитних коштів. На законодавчому рівні слід визначити неприбутковий характер діяльності обслуговуючих кооперативів з метою уникнення подвійного оподаткування. Також слід на них поширити пільги, що надаються при оподаткуванні сільського господарства. На регіональному рівні необхідно вжити заходів щодо створення в кожному районі кредитних спілок, обслуговуючих кооперативів, розширення мережі

заготівельних пунктів, відновлення приймально-заготівельних пунктів споживчої кооперації. Це буде суттєвим фактором нарощування обсягів виробництва молока в області.

Для реалізації цих завдань необхідно провести технічне переозброєння підприємств, що вимагає значних інвестицій. Крім того, важливим є створення власного виробництва таропакувальних матеріалів на рівні європейських стандартів. Також слід забезпечити надання довгострокових пільгових кредитів, у першу чергу на модернізацію і реконструкцію підприємств. Сільське господарство та цукрові заводи регіону мають економічні можливості реформування галузі за рахунок скорочення втрат і запровадження досконалішої технології переробки сировини. Слід також забезпечити неухильне дотримання політики невтручання у господарську діяльність підприємств, забезпечення вільного руху сільськогосподарської продукції, розвитку інфраструктури аграрного ринку, розширення експорту сільськогосподарської продукції та продуктів її переробки, збільшення присутності товаровиробників на традиційних ринках та їх вихід на перспективні зовнішні ринки.

ВИСНОВКИ

Дисертаційна робота спрямована на розв'язання важливої економічної проблеми – формування в Україні важелів регулювання розвитку регіональних АПК. Вона узагальнює і розвиває науково-методичні основи функціонування АПК в регіоні та питання його стимулювання шляхом створення відповідного механізму.

Виконане дисертаційне дослідження дозволяє зробити такі висновки:

1. У теоретичному та методологічному плані важливість функціонування регіональних АПК в умовах формування ринкових відносин визначається їх місцем та роллю у територіальному агропромисловому поділі праці; у формуванні регіональних і державного продовольчого споживчого ринків та відповідних продовольчих фондів; а також в інтенсифікації агропромислового виробництва. В роботі обґрунтовано доцільність поділу АПК на п'ять сфер, які враховують виробничі та невиробничі зв'язки в середині комплексу: виробництво засобів виробництва для сфер АПК; сільське господарство; переробка сільськогосподарської сировини, її зберігання та реалізація; виробнича інфраструктура, що включає заготівлю, зберігання продукції, транспортування, матеріально-технічне забезпечення; невиробнича сфера, в яку входять система освіти і підготовки кадрів, охорона здоров'я, культура, житлово-комунальне господарство, галузева наука та система управління.

2. Проведення структурних змін в АПК покликане сприяти нарощуванню обсягів виробництва у його галузях. При цьому у ринкових умовах слід формувати узгоджену політику розвитку АПК як комплекс соціально-економічних, правових, організаційних заходів на різних рівнях агропромислового сектору. Складовими формування оновлених

взаємовідносин всередині комплексу повинні стати економічний суверенітет виробників, активна участь держави; використання вигод міжнародного поділу і кооперації праці; інтеграція у світовий ринковий простір.

3. Упорядкування понятійного апарату, загальноприйнятих визначень та класифікаційних ознак дозволяє сформулювати поняття “реформування регіонального агропромислового виробництва” як комплексу заходів щодо ієрархічної сукупності його підсистем (землеробства, тваринництва, продуктивних підкомплексів та ін.) і його структурних одиниць (селянсько-фермерських господарств, сільськогосподарських кооперативів, агрофірм, переробних підприємств тощо), що забезпечують ефективне використання досягнень науково-технічного прогресу, наявного ресурсного потенціалу з метою задоволення потреб суспільства в продовольстві, сільськогосподарській сировині та інших видах продукції АПК.

4. При формуванні комплексного територіального (регіонального) розвитку економіки стосовно АПК слід враховувати низку принципів: принцип партнерства та тісної взаємодії центральних, регіональних, місцевих органів державної влади і самоврядування у вирішенні завдань життєзабезпечення і комплексного розвитку регіону (території); принцип планових засад; принцип органічного поєднання планових і ринкових методів регулювання господарської діяльності; принцип комплексності; програмно-цільовий принцип; принцип оптимальності; принцип соціальної спрямованості регіонального розвитку; принцип взаємної вигоди в процесі розвитку АПК та агропромислової інтеграції.

5. Державна політика повинна запроваджувати механізм заставних цін та щорічно визначати закупівельні ціни на сільськогосподарську продукцію для державних потреб на покриття витрат виробників. У податковій політиці актуальною залишається проблема вдосконалення оподаткування переробних підприємств. Тому у роботі пропонується два шляхи розв’язання цієї проблеми: введення спеціального патенту на підприємницьку діяльність з переробки сільськогосподарської сировини або спеціальне оподаткування з урахуванням витрат на закупівлю сільськогосподарської сировини. У кредитній сфері слід надалі проводити політику часткового компенсування позичкових ставок за кредити виробникам АПК. Удосконалення потребують відносини щодо забезпечення сільськогосподарської техніки, зокрема впровадження лізингу та підтримка вітчизняного машинобудування для АПК.

6. Нестабільна робота аграрних підприємств Хмельницької області під впливом внутрішніх та зовнішніх факторів викликала зменшення капітальних вкладень. Водночас протягом останніх років відбувається зростання обсягів прямих іноземних інвестицій у сільське господарство, харчову промисловість та переробку сільськогосподарської продукції. Серед внутрішніх джерел активно займаються фінансуванням АПК комерційні банки. Проте ризиковість вкладення коштів у сільське господарство зумовлює переважно короткостроковий характер надання кредитів, що не сприяє ефективному розвитку галузі. В аграрній сфері області актуальною залишається проблема

матеріально-технічного забезпечення сільського господарства. Для її розв'язання слід створити спеціалізовані фінансові установи для кредитування АПК, фінансово-промислові групи на базі вітчизняних заводів - виробників сільськогосподарської техніки для забезпечення регіонального АПК.

7. На основі проведення факторного аналізу та умов функціонування було зроблено висновок про необхідність гарантувати продовольчу безпеку шляхом пріоритетного розвитку АПК на території Хмельницької області. Цьому сприяють галузевий склад господарства області, природнокліматичні умови, вигідне транспортно-географічне розташування. Аналіз виробничих показників свідчить, що область має великий аграрний потенціал і тому основними завданням є формування інтеграційного сталого виробництва. У сільському господарстві водночас спостерігається нестабільність виробництва основних видів продукції, що в свою чергу призвело до нерентабельності більшості продукції сільського господарства. Така ситуація в сільському господарстві області призвела до скорочення обсягів випуску продукції підприємствами харчової та переробної галузей, особливо цукру-піску, м'яса, хліба та хлібобулочних виробів. Тому виникає необхідність поширення інтеграційних процесів для стабілізації ситуації.

8. Система регулювання АПК повинна включати дві складові: напрями державного регулювання та регіональні важелі, особлива роль серед яких належить методам управління. До напрямів державного регулювання належать інвестиційно-інноваційне, цінове; фінансово-бюджетне, податкове і зовнішньоекономічне регулювання процесів функціонування АПК. На рівні регіону політика регулювання АПК повинна базуватися на маркетингових підходах, стратегічному, оперативному управлінні з обов'язковим постійним вивченням змін та тенденцій ключових факторів зовнішнього середовища.

9. На основі проведеного аналізу було визначено напрями інтенсифікації АПК та його сфер. Особисті господарства населення та фермерські господарства стануть елементами аграрного виробництва. Слід проводити політику, спрямовану на формування агропромислових об'єднань, агросервісних об'єднань, науково-дослідне обслуговування. Аграрне виробництво регіону повинно мати багатоукладну структуру. Визначено пріоритетні галузі розвитку АПК і запропоновано створення інтеграційних об'єднань із сільськогосподарськими товаровиробниками, що дасть можливість забезпечити належний технологічний рівень виробництва.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

у наукових фахових виданнях та монографіях:

1. Корюгін А.В. Моделі системи управління регіональними АПК в умовах ринкової економіки // Вісник Української Академії державного управління при Президенті України – 2001. - № 2. – С. 199-206.

2. Корюгін А.В. Основні напрями державної політики в АПК // Вісник Технологічного університету "Поділля". Частина 1. Економічні науки. – 2002. - № 2. – Ч. 1. – С. 166-171.

3. Корюгін А.В. Аналіз тенденцій в розвитку регіональних АПК // Формування ринкових відносин в Україні: Збірник наукових праць. Вип. 17 / Наук. редактор І.К. Бондар. – К., 2002. – С. 47-50.

4. Корюгін А.В. Проблеми фінансового забезпечення регіонального АПК // Ринкова трансформація економіки АПК: кол. монографія у чотирьох частинах. / За ред. П.Т. Саблука, В.А. Абросова, Г.Є. Мазнева. Ч. 3. Фінансово-кредитна система. – К.: ІАЕ, 2002. – С. 240-243.

5. Корюгін А.В. Організаційно-економічний механізм регулювання АПК регіону // Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права. – 2004. - № 1-2. – С. 385-391.

в інших виданнях:

6. Корюгін А.В. Реформування агропромислового комплексу як один з напрямів інтеграції України в європейське співтовариство // Молодь в умовах нової соціальної перспективи: Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції. – Житомир, 2001 – С. 59-61.

7. Синчак В.П., Корюгін А.В. Державна підтримка в агропромисловому комплексі // Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права. – 2002. - № 1. – С. 171-177 (Особистий внесок автора – аналіз державної політики щодо АПК та пропозиції по її вдосконаленню).

8. Синчак В.П., Корюгін А.В. Фінансово-податкове регулювання розвитку АПК // Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права. – 2002. - № 3. – С. 191-202 (Особистий внесок автора – аналіз та рекомендації щодо вдосконалення механізмів фінансування підприємств АПК).

9. Корюгін А.В. Аналіз структури АПК Хмельницької області // Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права. - Збірник наукових праць за матеріалами Всеукраїнської науково-практичної конференції "Актуальні проблеми державної регіональної політики в умовах проведення адміністративної реформи в Україні". – Хмельницький. - 2003. – № 2. – С. 84-87.

АНОТАЦІЯ

Корюгін А.В. Науково-методичні основи регулювання розвитку АПК регіону. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.10.01. – розміщення продуктивних сил і регіональна економіка. – Науково-дослідний економічний інститут Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України, Київ, 2005.

Дисертація присвячена питанням науково-методичного обґрунтування проблем формування та стимулювання розвитку агропромислового комплексу регіону. АПК розглянутий як складова національної економіки, обґрунтовано функціонально-галузеву та управлінську структури, запропоновано механізм державного регулювання розвитку АПК, поглиблено методичні положення по обґрунтуванню перспективних напрямів функціонування АПК в регіоні.

На основі аналізу природнокліматичних, соціально-економічних факторів обґрунтовані перспективні напрями розвитку АПК Хмельницької області, розроблено пропозиції щодо створення спеціального механізму важелів впливу на функціонування АПК в області.

Ключові слова: *агропромисловий комплекс, державна політика, агропромислова інтеграція, спеціалізація, регіон.*

АННОТАЦІЯ

Корюгин А.В. Научно-методические основы регулирования развития агропромышленного комплекса в регионе. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.10.01 – размещение производительных сил и региональная экономика. Научно-исследовательский экономический институт Министерства экономики и по вопросам европейской интеграции Украины, Киев, 2005.

Диссертация посвящена разработке теоретических и методических вопросов функционирования и стимулирования развития агропромышленного комплекса в регионе.

На основе теоретико-методологического анализа раскрыта сущность категории “агропромышленный комплекс” как сложного социально-экономического явления, его место, роль и функции в национальной экономике страны. Сформулировано определение “реформирования регионального агропромышленного производства”. В результате анализа инвестиционного обеспечения АПК Хмельницкой области разработаны и обоснованы предложения относительно создания специального механизма инвестиционного обеспечения АПК, который предусматривает интеграцию разных источников инвестирования и создания специальных кредитных структур. Данные рекомендации включают следующие основные разделы как изучение ресурсного потенциала региона и определение уровня развития АПК региона. Расширена и усовершенствована функционально-отраслевая структура АПК за счет выделения двух новых сфер: сферы производственного обеспечения АПК и сферы социального и научного обеспечения АПК. Разработаны методические рекомендации по обоснованию приоритетных направлений функционирования АПК. На основе анализа природных, климатических ресурсов, социально-экономических факторов обоснованы перспективные направления развития АПК Хмельницкой области. С помощью метода статистических уравнений зависимостей был сделан прогноз производства основных

сельскохозяйственных культур, в результате которого был сделан вывод об усилении мер по предотвращению снижения производства.

В связи со специфическими особенностями агропромышленного комплекса и необходимостью регулирования отношений, разработан механизм государственного регулирования развития агропромышленного производства. Этот механизм включает: инвестиционно-инновационное, ценовое; финансово-бюджетное, налоговое и внешнеэкономическое регулирование процессов функционирования АПК. На региональном уровне следует способствовать интеграционным процессам между сферами АПК, а также обеспечить информационно-консультативную поддержку товаропроизводителей. В диссертационном исследовании предложена система показателей оценки эффективности и разработаны принципы, которые следует учитывать при изучении регионального агропромышленного комплекса.

Ключевые слова: *агропромышленный комплекс, государственная политика, агропромышленная интеграция, специализация, регион.*

ANNOTATION

Koryugin A.V. Scientific-methodical fundamentals of regulation the development of agroindustrial complex of the region. – Manuscript.

Thesis on obtaining of a scientific degree of candidate of economic sciences on a specialty 08.10.01. – accommodation of productive forces and regional economics. –Research economic institute of the Ministry of economics and on European integration of Ukraine, Kiev, 2005.

The thesis is devoted to matters of scientific and methodical substantiation of the problems of forming and stimulating the development of agroindustrial complex of the region. AIC is considered to be the constituent of national economy; functional, branch and managing structures have been grounded; the mechanism of state regulation of the reforming AIC has been proposed; methodical provisions on substantiation of perspective direction functioning AIC in the region have been extended.

On the basis of analyzing the natural, climatic, social and economic factors long-term trends of development of AIC of Khmelnytskyi Oblast have been grounded; the proposals on creating the special mode of levers influence on functioning AIC in the oblast have been worked out.

Key words: *agroindustrial complex, state policy, agroindustrial integration, specialization, region.*